

CEFÂ VE İNSAN İLİŞKİLERİ

Eûzubillahimineşşeytânirracim.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

*el-Hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn ve'l-âki-
betü li'l-müttekîn ve's-salâtü ve's-selâmü alâ
seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ec-
maîn.*

*İ'lemû eyyuhe'l-ihvân enne efdale'l-
kitâbi kitâbullâh fe-enne efdale'l-hedyi
hedyü Muhammedin sallallahu aleyhi ve sel-
lem. Ve şerra'l-umûri muhdesâtuhâ ve külle
muhdesin bid'ah ve külle bid'atin dalâleh ve
külle dalâletin fî'n-nâr ve bi's-senedi'l-mut-
tasılı ile'n-nebiyyi sallâllâhu aleyhi ve sel-
leme ennehû kâl:*

*ثَلَاثٌ مِنَ الْجَفَاءِ أَنْ يَبُولَ الرَّجُلُ قَائِمًا أَوْ يَمْسَحَ جَبْهَتَهُ قَبْلَ
أَنْ يَفْرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ أَوْ يَنْفُخَ فِي سُجُودِهِ*

*Selâsün mine'l-cefâi en yebûle'r-racülü
kâimen ev yemseha cebhetehû kable en yef-
rağa min-salâtihî ev yenfûha fî-sücûdihî.¹*

¹ Bezzâr, *Müsned*, X, 305, r. 4424; XIII, 512, r. 7354;
Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, II, 405, r. 3552; Taberânî,

Ravâhu Nesaî an Abdullah b. Büreyde an ebîhi.

a. Üç Şey Cefâdandır

“Üç şey cefâdandır.” Birisi, oturamamak gibi bir “Zaruret olmadıkça ayakta işlemek...” Oturamıyor veyahut hastadır ayakta duramıyorsa [olabilir.] “Zaruretsiz ayakta işlemek cefâdandır.”

İkincisi, “Namazını bitirmeden alnı mesh etmektir.” Namazını bitirmeden, mesela secdeden kalkmış alnına toz yapışmış, o tozları silmek yahut terlemiş terini silmek için alnını böyle siliyor. Bu da cefâdandır.

Bir de, “Secde yerinde üff üff diye üfüreerek nefes almak vermek.” Bunların üçü de cefâdan sayılmıştır. Çünkü, “Bu üfürme ve alnı silme salâta, huşûa münâfîdir.” diyor. Salâтта

el-Mu'cemü'l-evsat, VI, 129, r. 5998; Deylemî, *el-Firdevs*, II, 87, r. 2470; Heysemî, *Mecme'u'z-zevâid*, II, 83, r. 2454; Münâvî, *Feyzu'l-kadîr*, III, 293, r. 3435; Ali el-Muttakî, *Ksenzu'l-ummâl*, XVI, 26, r. 43782; İbn Hacer, *İthâfü'l-mehera*, II, 601, r. 2367; Gümüşhânevî, *Râmûz*, 260, r. 5.

olan insanın bu gibi şeyleri yapması câiz değildir. Mesela, pantolonunun ütüsü bozulmasını diyerek veyahut da “yatması mümkün olmuyor” diyerek [pantolonunu] iki eliyle çekerse namazın kerahetinde şüphe yok da, fesadına kadar gidenler olur. Çünkü namazda olan insan âdaba muhalif olan herşeyden sakınması gerekir.

Ayakta işeyen birisinin sidik sıçrantıları üstüne başına dağılır. Bu suretle pis bir elbiseyle huzûr u ilahî'ye durmuş olur ki [bunu] cefâdan saymışlar. Onun için daima çömele- rek, dış yerlerde ise yerleri yumuşatarak yumuşak yerlere işemeli ki etrafa su dağılmasın, sıçramasın.

ثَلَاثُ مُعَلَّقَاتٍ بِالْعَرْشِ الرَّحْمُ تَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي بِكَ فَلَا أَقْطَعُ
وَالْأَمَانَةَ تَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي بِكَ فَلَا أَخْتَانُ وَالنِّعْمَةَ تَقُولُ اللَّهُمَّ
إِنِّي بِكَ فَلَا أُكْفَرُ

*Selâsün bi'l-arşı er-rahimu tekûlü
Allâhümme innî bi-ke fe-lâ ukta'u ve'l-
emânetü tekûlü Allâhümme innî bi-ke fe-lâ*

ve'n-ni'metü tekûlü Allâhümme innî bi-ke fe-lâ ukferu.²

b. Üç Şeyde Arşa Bağlıdır

Selâsün müte'allikâtün bi'l-arşi. “Üç şeyde arşa bağlıdır.”

Arşla alakadar üç şeyden birisi, “Ra-him'dir.” Sıla-i rahim, akraba-i taallukât arasındaki bağıdır. Sıla-i rahim denildiği vakitte, ana-baba, kardeşler, amcalar, dayılar, teyzeler... bunlar akrabâ-i taallukâttandır ki bunların birbirlerine bağlılıklarının iktizâsına “rahim”, ayrılıkları da “kat'i rahim” oluyor. Onun için rahim diyor ki;

Allâhümme innî bi-ke fe-lâ ukta'u. ‘Yâ Rabbi! Ben seninim. Binaenaleyh senin olmakla akraba-i taallukâttan ayrılıkların yapılmasından sana sığınırım.” Ona da eza veriyor.

² **Bezzâr**, *Müsned*, X, 117, r. 4181; **Beyhakî**, *Şuabu'l-îmân*, X, 322, r. 7564; **Beyhakî**, *Esmâ ve's-sıfât*, II, 223, r. 788; **Heysemî**, *Mecme'u'z-zevâid*, VIII, 149, r. 13439; **Münâvî**, *Feyzu'l-kadîr*, III, 306, r. 3470; **Ali el-Muttakî**, *Kenzu'l-ummâl*, XVI, 28, r. 43792; **Gümüshânevî**, *Râmûz*, 260, r. 6.

Binaenaleyh *men yürîdü'l ahireh*. “Dâr-ı âhireti, âhiret evini murâd eden akraba-i taallukâtıyla alakayı kesmez.” Kusurlu olur, şu olur, bu olur ama onların hepsinin affı lazımdır.

Ve'l-emânetü. “Bir diğeri de emânettir.” Rahim bir, emanet iki.

Tekûlü. “Emanet de diyor ki...” *Allâhümme innî bi-ke fe-lâ uhânü*. “*Allâhümme innî eûzu bi-ke*” demektir. *En yekûne en yuhavvinenî hâin*. ‘Ya Rabbi! Bir hâinin hâinlik yapmasından ben de sana sığınırım.” Bir hâin insanın hainlik yapmasından emanet de -bu da bize tevdi olunmuş bir vazifedir.- Allah’a sığınıyor ki ona sahip olan insan ne şekilde olursa olsun hâinlik, hiyanetlik yapmasın.

“Üçüncüsü de nimettir.” Birincisi rahim, ikincisi emanet, üçüncüsü de nimettir. Bu üç şey arş ile alâkadardır. Alak...

إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ

*İkra' bismi Rabbikellezî halak. Halaka'l-insâne min-alak.*³ İnsanda bir alâka vardır. O alâka'dan dolayı insanın arş ile de alakası vardır.

Bu üç taneden birisi olan nimet de Cenâb-ı Hakk'a diyor ki,

Allâhümme innî bi-ke fe-lâ ukfer. "Allâhümme innî eûzu bi-ke" demektir. "Yâ Rabbi! insanların beni yiyip de küfrân-ı nîmet etmelerinden ben sana sığındım."

Senin nimetlerini yerler, sonra sana da küfrân-ı nîmet ederler. Sana kulluk etmezler ve isyan ederler. Küfrân-ı nîmet...

Bu da Allahu Teâlâ'ya sığınıyor. Yani bize ders; sakın ha, siz de Allahu Teâlâ'nın nimetlerini yiyip de ona karşı küfrân-ı nîmet etmeyiniz. O nimetleri size veren Allah *celle ve alâ'*dır. Sıhhat, afiyet, bilgi, ne varsa hepsi nimettir. O nimetlerin hepsinin şükrü lazımdır. O şükrü olundukça iman artar, nimet artar, her şey artar.

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ

³ 96/ 'Alak, 1-2.

*Le-in şekertüm le-ezîdenneküm.*⁴

Le-in şekertüm. “Benim verdiğim nimetlere şükrederseniz.” *Le-ezîdenneküm.* “Ben de size nimetlerimi arttırırım.”

Nimet yalnız ekme, yemek, yaşamak, sağlık, afiyet değil, asıl büyük nimet imân nimetidir. Binaenaleyh imân nimetine şükreden insanlar -ki, vazîfe-i dîniyyelerini yerine getiren insanlar- daima imânlarında kuvvet bulurlar. Nasıl yemeklerini yiyen insanlar vücutça kesb-i kuvvet ediyorsa ibâdât ü taat ile meşgul olan insanların da imanları böylece kesb-i kuvvet eder. Binaenaleyh nimeti yiyip de küfrân ederse imân da vücut da zayıflar, nimetler de elden gider. Burada bize nimetin elden gitmemesi için bunlara devam etmenin şart olduğunu bildirmiştir.

ثَلَاثٌ لَا يُفِطِرْنَ الصَّائِمَ الْحِجَامَةُ وَالْقَيْءُ وَالْإِحْتِلَامُ

⁴ 14/İbrâhim, 7.

*Selâsün lâ yüftırne's-sâime el-hıccâmetü ve'l-gay'ü ve'l-ihtilâm.*⁵

c. Üç Şey Vardır ki Oruçlunun Orucunu Bozmaz

Selâsün lâ yüftırne's-sâime. “Üç şey vardır ki oruçlunun orucunu bozmaz.”

Birisi, *el-Hıccâmetü*. “Hacâmat olmak.” Vücuttan kan çıkarttırmak oruçlunun orucunu bozmaz. Ama eğer zayıf bir insansa, kan aldırıldığı vakitte tahammül edemeyecekse ona da mekruhtur. Yoksa bir yeriniz kanamış yahut başka bir kan aldirmişsiniz, bunlar sizin orucunuzu bozmaz. Eğer “orucum bozuldu” diyerek orucunuzu bozarsanız bu tehlikeli olur, Allah esirgeye.

Bir de, *Ve'l-kay'ü*. “İstifrâ ediyorsunuz...” İstifrâ, yani kusmak da orucu bozmaz. Yalnız parmaklamak suretiyle kendiniz tarafından kusturulma olursa bu bozar. Yoksa mideniz bozulmuş, başınız dönmüş, istifrâ kendiliğinden gelmiş, bu orucu bozmaz. Yalnız ağız dolusu olmamak şartı vardır.

⁵ Tirmizî, "Savm", 24.

Ve'l-ihtilâm. Üçüncüsü de, “İhtilâm olmak.” İnsanlara gerek uyku halinde, gerek başka suretle su iktizâ etmesi de orucu bozmaz demişler. Bir çok râvileri vardır.

ثَلَاثٌ مِنْ فِعْلِ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ لَا يَدْعُهُنَّ أَهْلُ الْإِسْلَامِ
اسْتِسْقَاءً بِالْكَوَاكِبِ وَطَعْنٌ فِي النَّسَبِ وَالنِّيَاحَةُ عَلَى الْمَيِّتِ

*Selâsün min-fi'li ehle'l-câhiliyyeti lâ yede'uhünne ehlü'l-islâmi's-tiskâün bi'l-kevâkibi ve ta'nün fi'n-nesebi ve'n-niyâhatü ale'l-meyyiti.*⁶

Selâsün min-fi'li ehle'l-câhiliyyeti. “Üç hareket vardır ki bunlar da cahiliye devrinden kalmıştır.” *Lâ yede'uhünne ehlü'l-islâmi.* “Bunları da artık ehl-i İslâm'ı bırakamamış.” Onlardan bize intikâl eden bu üç huy bizde de câri olmuş gitmiş.

Birincisi, *istiskâün bi'l-kevâkibi.* “Yıldızlara bakıp yağmur geleceğine hükmetmek.” İkincisi, *ve ta'nün fi'n-nesebi.* “Neseblere taan etmek.” Şuna buna, “Allah şöyle yapsın, böyle yapsın. Çok kötü, çok fena adamdı.” diyerek geçmişlerine karşı *itâle-i lisânda* bulunmak.

⁶ Ahmed b. Hanbel, II, 262, r. 7560.

Üçüncüsü de, *ve'n-niyâhatü ale'l-meyyit*. “Ölülere bağırarak, çağırarak onun bazı huylarını sayarak; ‘Şöyle adamdı, böyle adamdı, şöyle cömertti, böyle güzeldi, hayırseverdi.’ diyerek ağlamak, üst baş yırtmak....” Bu da cahiliyet devrinden kalma bir âdet imiş.

Allah kusurlarımızı affetsin.

Tabii ölülerimiz için acırız, aramızdan çekilip gitmişler. Bize derstir ama aynı zamanda da ondan ibret almak lazımdır. Takdîr-i ilâhiye’ye de boyun bükme lazımdır. Ne yapalım, kimse yaşamayacak ki!

Ama genç ölmüş. Daha sırası değilmiş.

Bunlar sırayla değildir ki, mukadderât-ı ilâhîdir. Takdir-i ilâhi ne zamansa vaktiyle yazılmış... Yaşı bu kadar, ömrü bu kadar olacak, nefesi de bu kadar olacak. O gün gelecek o da gidecek. Artık buna “gençti, vaktinden evvel gitti, şöyle oldu, böyle oldu” demek budalalıktan ibaret bir şeydir. Hakk’a teslim olup, “Yâ Rabbi! Bunun makamını âlâ eyle, günahları varsa affeyle.” diyerek okuyup ruhuna da hediye etmekten daha iyi bir nimet olmaz.

ثَلَاثٌ جِدُّهُنَّ جِدٌّ وَهَزْلُهُنَّ جِدُّ النِّكَاحِ وَالطَّلَاقُ وَالرَّجْعَةُ

*Selâsün ciddühünne ciddün ve hezlühünne ciddün en-nikâh ve't-talâk ve'r-rec'atü.*⁷

d. Üç Şey Vardır Ki Şakası Kabul Olmaz

Selâsün ciddühünne ciddün ve hezlühünne ciddün. “Üç şey vardır ki şakası kabul olmaz. Şaka götürmezdir, ciddiyeti de ciddidir, şaka da götürmez.” *en-Nikâh ve't-talâk ve'r-rec'atü.*

Birisi, *en-Nikâh*. “Ben seni aldım. Ben de sana vardım.”

Eh, oldu bitti.

“E ben şakadan dedim!”

Olmaz. Bu nikâh oldu.

Ve't-talâk. “Ben seni boşadım.”

Aa, bitti!

“Ama ben sana şakadan dedim canım.”

Böyle şaka-maka olmaz, bitti!

Ve'r-rec'atü. Rec'a, insan boşadıktan sonra onun bir müddeti var. Her nikâhta böyle değildir de, böyle talipli nikâhlarda “boşadım”

⁷ Ebû Dâvud, Talâk, 9, r. 2194; Tirmizî, "Talâk", 9, r. 1184.

dedikten sonra zannediyorum hatırımda kalan üç aya kadar rücû etmek hakkı vardır.

“Gel barışalım.” der, gider onu alır getirir evine. Hatta artık nikâh da istemez. O eski nikâh da ona kâfidir, nikâh tamamıyla bozulmamıştır. Buna “rücû” diyorlar. Erkeğin rücû etmek hakkı vardır. Rücû etme hakkı olunca gider alır getirir evine. Eski nikâhı da nikâhtır. Yalnız “boşadım” dedikten sonra; “Yok ben şakadan dedim.” olmaz. Boşadıysan boşamışsındır. Rücû ederse rücû eder, etmezse gürültüye gitti.

Yine buyuruyor;

ثَلَاثٌ جِدُّهُنَّ جِدٌّ وَهَزْلُهُنَّ جِدُّ الطَّلَاقِ وَالنِّكَاحِ وَالْعَتَاقِ

*Selâsün ciddühünne ciddün ve hezlühünne ciddün et-talâk ve'n-nikâh ve'l-atâk.*⁸

Selâsün ciddühünne ciddün ve hezlühünne ciddün. “Üç şey var ki ciddi olanı da ciddidir şakası da ciddidir.” *et-Talâk ve'n-nikâh ve'l-atâk.*

⁸ Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, IX, 643, r. 27787; Gümüşhânevî, *Râmûz*, 260, r. 10.

en-Nikâh. Nikâh, “vardım” bitti. *et-Talâk*. Talâk, “boşadım” bitti. *Ve’l-atâk*. Mesela, köleye “Seni âzâd ettim.” deyince bitti, o adam âzâd oldu.

“Yok ben sana o âzâd olmanı şakacıktan dedim; gel gel, sen yine benim kölem olacaksın.”

Olmaz. Âzâd etti, bitti gitti.

e. Üç Şey Vardır Ki Çok Tehlikelidir

ثَلَاثٌ مُّهِلِكَاتٌ وَثَلَاثٌ مُّنجِيَاتٌ وَثَلَاثٌ دَرَجَاتٌ وَثَلَاثٌ
كَفَّارَاتٌ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْمُهْلِكَاتُ فَأَمَّا الْمُهْلِكَاتُ فَشُحُّ
مُطَاعٌ وَهَوَى مُتَّبَعٌ وَعَجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ وَأَمَّا الْمُنْجِيَاتُ
تَقْوَى اللَّهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ وَالْإِقْتِسَادُ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَى
وَالْعَدْلُ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ قِيلَ فَمَا الْكَفَّارَاتُ فَأَنْتَظِرُ
الصَّلَاةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ وَاسْتِبَاغَ الْوُضُوءِ فِي السَّبَرَاتِ وَأَمَّا
الدَّرَجَاتُ فَأَطْعَامُ الطَّعَامِ وَإِفْسَاءُ السَّلَامِ وَالصَّلَاةُ بِاللَّيْلِ
وَالنَّاسُ نِيَامٌ

*Selâsün mühlîkâtün ve selâsün mün-
ciyâtün ve selâsün deracâtün ve selâsün
keffârâtün fe emme’l-mühlîkâtü fe-şuhhun
mütâ’un ve heven müttebe’un ve i’câbü’l-
mer’i bi-nefsihî ve emme’l-münciyâtü tak-
vallâhi fi’s-sirri ve’l-alâniyeti ve’l-iktisadü
fi’l-fakri ve’l-ğınâ ve’l-adlü fi’r-rida ve’l-ğâ-
dabi kîle fe-me’l-keffârâtü naklü’l-akdâm
ile’l-mesâcidi ve’n-tizâru’s-salâti ba’de’s-*

*salâti ve itmâmu'l-vudûi fi'l-yevmi'l-bârid inde's-seberâti ve-emmet derecâtü fe it'âmü't-ta'âmi ve ifşâu's-selami ve salâtün bi'l-leyli ve'n-nasü nîyâmün.*⁹

Selâsün mühlikâtün ve selâsün mün-ci-yâtün ve selâsün deracâtün ve selâsün keffârâtün. “Üç şey vardır ki çok tehlikelidir. Üç şey vardır ki insanların kurtuluşuna sebep olur. Üç şey vardır ki insanların derecelerinin yükselmesine vesiledir. Yine üç şey vardır ki yapılan günahlarına keffâret olur.”

Demişler ki, *Yâ Resûlallah ma'l-müh-likât.* “Yâ Resûlallah! Bu helâk edecek şeyler nelerdir?” Buyurmuş; *Şuhhun mutâ'un.* Efendimiz helâke neden olan şeyleri söylüyor: *Şuhhun mutâ'un.* Şuh, “bahillik, sıkılık, cimrilik.”

⁹ Bezzâr, *Müsned*, XIII, 114, r. 6491; Beyhakî, *Şu'abu'l-îmân*, II, 203, r. 731; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, V, 328, r. 5452; VI, 47, r. 5754; Kudâ'î, *Müsnedü's-Şihâb*, I, 215, r. 326; Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, I, 18, 151, r. 33, 525; Heysemî, *Mecme'u'z-zevâid*, I, 91, r. 313-4; Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, III, 307, r. 3472; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, II, 343; VI, 268; İbn Abdülberr, *Câmi'u beyâni'l-ilm*, I, 568, r. 961; Gümüşhânevî, *Râmûz*, 260-1, r. 11.

Şuhhun mutâ'un. “Kendisine uyulan bir sıklık tehlikedir.”

İnsanların icâbında gerek evlerine, ailesine karşı, gerek nefesine karşı, gerek cemiyetine karşı hayr ü hâh olması lazım gelirken, sıkıp da ne kendi nefesine ne ailesine ne de etrafındaki cemiyetine karşı hayırlı olamamak suretiyle paralarını saklayan insanlara bahîl dedikleri *şuh* tabir edilir.

Şuhhun mutâ'un. Tehlikenin birisi. Onun için âyet-i kerime’de Esteîzubillah;

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ
إِلَى التَّهْلُكَةِ

*Ve enfikû fî-sebîlillah ve lâ tülkû bi-eydîküm ile't-tehlükeh.*¹⁰ “Allah için verin ve kendinizi elinizle tehlikeye atmayın.”

Dikkat ederseniz kendinizi ellerinizle tehlikeye *ve lâ tülkû bi-eydîküm*. diyor. *Eyd* “eller” demektir. “Ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.”

Nasıl olacak?

Vermemek suretiyle.

¹⁰ 2/Bakara, 195.

Ve enfikû fî-sebîlillah. “Allah yolunda verin.” Vermezseniz kendi elinizle kendinizi tehlikeye atarsınız. Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmamanız için *ve enfikû fî-sebîlillah.* “Allah yolunda verin.” Onun mukabili, *şuhun mutâ’un.* Demek ki insanı kurtaran verme, cömertlik, fedâkârlık, mürüvvet; mukâbili olan *şuh*, bahillik, sıkılık tehlikeden mâduttur.

İkincisi, *ve heven müttebe’un.* “Nefs-i hevâya uymak.” Halbuki insanlar bugün nefs-i hevâlarına harcadıkları israf paralarının çoğunu değil yarısını hayırlara harcasalar memleket balla kaymak olur.

İnsan harama ve nefse ittibâda “birbirimizi geçeceğiz” diyerek sürat ediyor. Envâi çeşit paraları kötü, günah yerlere harcamaktan sakınmıyor; hayra gelince avuçları, gözleri kapanıyor, görmez bir hal alıyor.

Ve heven müttebe’un. “Herhangi bir yoldan bir arzusuna uymak.” Benim bu arzum şeriata, İslâm’a uygun mudur değil midir bunu düşünmüyor. Şeriata, İslâmiyet’e uygun olup olmadığını düşünmeden yemekte, içmekte, giyinmekte, kuşanmakta, evinin zinetinde,

arabasında şusunda, busunda her şeyde, her arzusuna uyuvermek.

Üçüncüsü de, *ve i'câbü'l-mer'i bi-nef-sihî*. “Bir de insanın hangi cihetten olursa olsun kendisini beğenmesi.” Kimisi aklını, kimisi parasını, kimisi bilgisini, kimisi sesini beğenir. Hangi cihetten kendini beğenirsen beğen, bunların üçü tehlikeden mâduttur.

Nasıl tehlike?

İnsanı âhiretin kaybolması, zâyi olması, âhirette pişman olmak felaketlerine götürür. Onun için bahillik, nefsin arzularına uyma bir de insanın kendisini beğenmesi, büyüklenmesi, gururlanması, bunlar tehlikeden mâduttur. İnsanın tehlikeleri de bilmesi lazımdır. Bunlar büyük tehlikelerdir. Nasıl mikropları bize öğretiyorlar, “bunlar tehlikedir” diyorlar. Bu tehlikeler bu mikropların tehlikesinden daha büyüktür. Mesela, çeşitli tehlikeli mikroplar var, bu tehlikeli mikroplara karşı tedbirli olmamız için bize bilgiler veriyorlar. O bilgilerdeki tehlike hafif tehlikedir. Ama bu tehlike büyük tehlikedir, âhiret tehlikesidir, ebedî tehlikedir, Allah esirgeye. İmân elden giderse hele, çok fena, yandı...

f. İnsanların Kurtulmasına Sebep Olan Üç Şey

Ve emme'l-münciyâtü. “İnsanların kurtulmasına sebep olan üç şey daha var.”

Bunlar nedir?

Ve takvallâhi fi's-sirri ve'l-alâniyeti. Gü-nahlardan ve hatta ufak tefek, Hakk'ın rızâsına ve Resûlullah'ın arzusuna muhalif olan şeylerin hepsinden sakınmak, kaçınmak, korunmak.

O küfürden korunmak şarttır. Sonra gü-nahlardan korunmak şarttır. Sonra mekrûhât-tan korunmak, sakınmak şarttır. Hatta âdâb haricinde hareketten korunmak ve sakınmak şarttır.

Mesela, Cüneyd-i Bağdâdî'nin üstadı Sırrı Sakatî hazretleri 90 küsur sene yaşamış, ayağın uzatmamış. Ayağın uzatmayı edebe muhalif bulmuş. Çünkü Hakk'ın bizi görmediği bir an yok! Hakk'ın bizi görmediği ve bizim her hareketimizi bilmediği bir an yok! Kur'an okurken dinliyoruz;

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

*Vallâhu bi-mâ te'melûne basîr.*¹¹ diyoruz. *Basîr.* “Allahu Teâlâ bütün hareketlerimizi görür.”

Cenâb-ı Hakk'ın ismini *Müheymîn* diye her gün sabah namazlarında okuyoruz. *Müheymîn* “Cenâb-ı Hakk'ın her kulunu gözetmesi.” [demektir.]

Nasıl gözetler ?

Onu Allah bilir.

Her gün O'nun murâkabesi, gözcülüğü altındayız. Her gün O'nun huzurundayız. O'nun huzurundan kurtulduğumuz bir an yok. O'nun huzurundan kurtulduğumuz an ölüm gelmiştir.

Binaenaleyh bunu zihninde, gözünde, gönlünde yaşatan insanın ayağını uzatmasına imkan olur mu? Ama bizdeki gaflete bak! Ne yaptığımızı bildiğimiz yok ki.

Allah kusurlarımızı affetsin.

Onun için, *Takvallahî bi's-sırrı ve'l-alâniyyeti.* “Gerek gizlilik halinde, gerek âşikâre halinde.”

¹¹ 3/Âl-i İmrân, 156; 8/Enfâl, 72; 57/Hadîd, 4; 60/Mümtehine, 3; 64/Teğâbün, 2.

Âşikâre olurken insan bir kabahat yapmaya çekinir, “Bu insanlar beni görecektir. Ayıplarlar sonra beni. Sonra bana fena sözler söylerler gönlüm, hatırım kırılır.” der. Bu korkuyla insanların arasında fenalık yapamaz insan fakat yalnız başına kaldığı vakitte “kimse görmüyor canım.” [der.] Fakat Allahu Teâlâ'nın kendisini gördüğünü de bildiğini de unutur, yapacağını yapar. İşte bu takvâsızlıktır.

Takvası olan insan nerede olursa olsun; [isterse] dağın başında olsun, ne polise ne jandarmaya lüzum var. Allah'ın olmadığı hiçbir yer yoktur! Onun için o nerede olursa olsun kimseye bir zararı dokunmaz. Çünkü bilir ki yanlış yapacağı her hareketinden dolayı mesuldür. O mesuliyet korkusundan dolayı gayet halim selim, Allah'ın sevdiği bir kul olmaya çalışan bir insanın elbette kimseye bir zararı dokunamaz.

Onun için takvâyı hem gizli hem de âşikâre olan her yerde muhafaza edebilmek de münciyât, necâtın alametlerindedir.

Ve'l-iktisadü fi'l-fakri ve'l-ğınâ. “Birisi de zenginlik ve fakirlik hallerinde bile iktisada riâyettir.”

“Bu para benim efendi. Bunları ben kazandım, ben istediğim gibi harcarım. Benim keyfime kimse karışamaz.”

Karışamaz ama Allah karıştır. Çünkü Allah müsrifleri de israfı da sevmez. Bak bizim büyüklerimize... Sen iki kap yemek yiyeceğine bir kabıyla iktifâ et, diğerini de fukarâyâ ver, iktisât et. Ben vakit bir büyükten dinlemiştim de o zaman para çok kıymetliydi. “Bizim mutfak masrafımız 600 lira.” diyordu ki biz o zaman aylık 15 lira alıyorduk. Biz 15 lira aylık aldığımız zaman da bir zengin geldi, “Bizim mutfak masrafı 600 lira.” dedi, ben şaşırdım.

Nasıl olur ya?

Bir mutfak masrafı 600 lira!... Demek ki bugün onun mutfak masrafı altı bin lira. O gün 600 lira ise bugün altı bir lira da az yani. Bu ne isrâf! Onun için diyor ki,

Ve'l-iktisadü fi'l-fakri ve'l-ğınâ. “Fakirlik halinde de zenginlik halinde de iktisada, ortaya riayet edeceksin.” Bu da münciyâttandır, iki.

Takvâ bir, iktisat iki.

İktisat budur işte. Mekteplerde iktisatçılara iktisadı senelerce okutular.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ne kadar basit, kısa bir kelâm ile iktisadı bize öğretiyor. Orada okursun senelerce ama bunu yine göremezsin. Orada okursun, iktisat dersleri alırsın fakat bu işleri yine yapamazsın. İktisat asıl Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dediğidir. Üçüncüsü;

Ve'l-adlü fi'r-rıdâ ve'l-ğadabi. “Rıza, hoşnutluk halinden de hiç ayrılmayız.” Bu da insanın kurtuluşunun alâmetlerindedir.

Takva bir, iktisat iki, adalet üç. Demişler ki;

Fe-me'l-keffârât. “Keffâra dedin bize, onlar nedir?”

Keffâretler, günahımızı döken şeylerdir. Demişler ki;

Naklü'l-akdâm ile'l-mesâcid. “Mescidlere giderken, yürürken attığımız adımlar günahlarımıza keffârettir.” Ne kadar uzaktan gelersen sevabı o kadar çok olur. O kadar çok adım atacaksın. O attığın adımlar adedince günahlar dökülecek. İkincisi;

Ve'n-tizâru's-salâti ba'de's-salâti. “Öğleni kıldıktan sonra ikinci namazını bekleme.”

İster camide bekleme ister evcağzında kulağını ezana vermiş gözü saatinde, “Ne zaman ezan okunacak, ne zaman vakit gelecek de camiye gideceğim.” diye ikinci namazı bekliyor. Birinci namazı kılmış ikinci namazın vakitini bekliyor. Bunun da bütün duruş ve hareketleri hep günahlarının keffâretine vesiledir. Üçüncüsü;

Ve itmâmu'l-vudûi fi'l-yevmi'l-bârid inde's-seberâti. “Soğuk bir havada kış günü abdestini güzel, tamam, eksiksiz, dikkatle almak.”

Onun için abdest alırken dirsekler dahil denir ya. Hele yaz günlerinde pazulara doğru kolları sıvayıp pazuları da ıslatmak suretiyle [yıkamak] gerekir. Nasıl namazlarda fazla nafile namaz kılıyorsan abdest âzâlarını da “işte bu kadar kâfidir” diyerek orada bırakmamalı, daha yukarıya doğru da gidip kollarını sıvamalı ve yukarı doğru yıkamalıdır. Ayakları yıkarken de “topukların üzerine kadar” demişler. Canım biraz da yukarısına doğru yıka, günah olmaz. Malum topuk kemiği biraz çıkıktır. Çıkık

olunca bazı zayıf insanlarda onun alt tarafı çukur kalır. [Ayağını yıkarken] su üzerinden akar gider. O çukurdaki boşluk kuru kalır. Onun için eliyle de orasını, boşluğu güzel ovuşturur ıslattırsa, kuru yerin kalmamasına dikkat ederse güzel olur.

Soğuk havalarda abdestini güzelce, eksiksiz alıyor, bu da *keffâre-i zünûb* oluyor.

Birisi adımlarını atmak, ikincisi namazı beklemek, üçüncüsü de abdestini soğuk havalarda güzel almak. Bunlar da keffârât oluyor.

Dördüncüsü de,

Ve-emmet derecât. “Derecâtlar ise...”
Fe-it’âmü’t-ta’âm. “İnsanların derecesini arttıran şey yemek yedirmektir.” Bu bir. İkincisi;

İfşâü’s-selam. [“Selâmı yaymak.”] Hiç olmazsa, *es-selâmü aleyküm* demek. *Ve rahmetullah* dersin daha iyi. *Ve berakatüh* dersin daha da iyi. Üçüncüsü de;

g. Affedici Olunuz: İnsanlık ve Merhamet

Ve’s-salâtü bi’l-leyli ve’n-nâsü nîyâmun.
“Herkes uyurken gece vakti kalkıp namaz kılabilmek.

Bu üç şey de derecâttır, insanların terfî-i derecâtına vesile olur.

Yemek yedirmek, bir; selâmı ifşa etmek, iki; herkes uyurken gece vakti kalkıp namaz kılabilmek, üç.

Allah hepimize bu nimetleri ihsan buyursun inşallah.

ثَلَاثٌ مِنْ كُنُوزِ الْبِرِّ: كِتْمَانُ الشَّكْوَى وَكِتْمَانُ الْمُصِيبَةِ
وَكِتْمَانُ الصَّدَقَةِ

*Selâsün min-künûzi'l-birri kitmânü's-şekvâ ve kitmânü'l-musîbeti ve kitmânü's-sadakati.*¹²

Selâsün. “Yine üç şey var.” *Min-künûzi'l-birri.* *Birr* “ihsan” demektir. “İhsan hazineleri.” İhsan hazinelerinden üç şeydir ki birisi;

Kitmânü's-şekvâ. “Şikâyetlerini saklamak.” Şikâyetler çeşitlidir. Fakirlik, hastalık olur, maişetinde darlık olur. Çeşitli ibtilâlar vardır. Bu ibtilâları saklamak [ihsan hazinelerindendir.] Ama “Derdini söylemeyen derman bulamaz.” derler. Sen derdini Hakk’a bildir.

¹² Beyhakî, *Şu'abu'l-îmân*, XII, 378, r. 9578; Deylemî, *el-Firdevs*, II, 87, r. 2467.

Gelene gidene derdini açma. *Kitmân* “herşeyi saklamak” [demektir.] ikincisi;

Ve kitmânü’l-musîbeti. “Musibetlerini de saklayacak.” Musibet, hepimizin bildiği umumi bir tabirdir. Üçüncüsü de;

Ve kitmâü’s-sadakati. “Sadakalarını da saklayacak.”

Sadakayı saklamak, musibeti saklamak, şikâyetleri saklamak; bunlar insanı ihsan hazinelerine ulaştıran şeylerdir.

ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَلَيْسَ مِنِّي وَلَا مِنَ اللَّهِ حِلْمٌ يَرُدُّ بِهِ
جَهْلَ الْجَاهِلِ وَحُسْنَ الْخُلُقِ يَعِيشُ بِهِ فِي النَّاسِ وَوَرَعٌ
يَحْجُزُهُ عَنِ مَعَاصِي اللَّهِ

*Selâsün men lem yekün fî-hi fe-leyse minnî ve lâ minellâhi hılmün yeruddü bi-hî cehle’l-câhili ve husnü’l-huluki ye’îşu bi-hî fi’n-nâsi ve vera’un yahcüzühû an-me’âsıl-lahi.*¹³

Selâsün men lem yekün fî-hi fe-leyse minnî ve lâ minellâhi. “Kimde ki şu üç şey olmazsa onun ne ind-i ilâhiye de ne de benim yanımda kadr ü kıymeti yoktur.”

¹³ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat*, V, 120, r. 4848.

Ne benim yanımda ne de Allah *celle ve alâ*'nın huzurunda onun hiçbir kadr ü kıymeti yoktur. “Ama âlem sofu diyormuş, âlim, fâzıl diyormuş.” Ne derlerse desinler.

Bak neymiş o?

Hılmün. “Birisi hilm.” Hilim “yumuşaklık” demektir. Birisi bir kabahat yaptığı vakit dövecek; haksızlık yaptı, ceza yiyecek. O cezayı verme kudreti kendisinde varken dövebilecek kuvvet kudret elinde varken affediyor. Bir de insanın âcizliği vardır. Âcizlik zamanında, “Eh, ben seni affettim. Sana birşey yapmayacağım.” demesi makbul değildir. Çünkü yapacak gücün yok. Gücün olmadığı için “bunu affettim” demek fuzuli bir laftır. Gücün olduğu vakitte bunu yapmazsan o zaman sana “halîm” derler.

Birincisi;

Hılmün yeruddü bi-hî cehle'l-câhili. “Cahilin cehlini reddedecek bir hilm.”

Cahil adam yalan yanlış konuşuyor. Birçok laflar söylüyor. Onunla mukabeleye kalkarsa rahat huzur kalmayacak, belki dövüşlere müncecer olacak. Onun cehlini reddedebilecek bir

hilme, bu huya sahip olmak. Onun için Hz. Osman'a halîm, hilmi çok derlerdi. Mesela, Eşkiyâlar onu, halîfe-i mü'minîni muhasara ettiler. Medine halkı geldi;

“Emret, biz bu eşkiyayı alt üst edelim. Neden bunların muhasarasında duruyorsun? Yalnız senin işaretini, emrini bekliyoruz, kuvvet elinde.” dediler. Fakat dedi ki;

“Benim yüzümden iki müslümanın kanı akmasın.”

İki müslümanın kanının akmasına razı olmadı. Tabii o dövüşte birçok müslüman yaralanacak, vurulacak, ölecek. Onlar da mahvolacak ama Hz. Osman buna [kendisi] sebep olacak, bunu istemedi. Hilm budur.

Bir tanesini daha arz edeyim. Zengin bir beyefendi evine misafirler davet etmiş. Çeşitli yemekler hazırlanmış. Misafirler gelmişler.

Güzel, tatlı, tuzlu yiyecekleri sırada orta yerde de ufacık bir çocuk dolaşıyormuş. O hizmetkârı olan uşağın ayağı takılmış nasılsa, kızgın çorba tası çocuğun üzerine dökülmüş. Çocuk sıcak çorbadan yanmış ve ölmüş. Tabii o zavallı hizmetkârın ödü de kopmuş, “Artık

bana olan oldu. Şimdi bu adam beni ne yapacak?” demiş. Ama adam takdir-i ilâhi’yi bilen adam olduğu için;

“Merak etme, Allah’ın takdiri böyle oldu. Ben seni affettim. Hadi sen git buradan, gözüm görmesin.” demiş. Bu musibet üzerine kendisine biraz da para vermiş, “Gittiğin vakitte de dışarıda aç kalma.” demiş. Bu, hilm sıfatlarıdır.

Hz. Ali’nin de bir hikâyesini söylerler. Hz. Ali Efendimiz düşmanı yatırmış, kesecek. O da “tüü” diye onun yüzüne tükürmüş. Tükürünce bırakmış.

“Ne oldu ya Ali?” demişler.

“Ben onu kesecektim ama Allah için kesecektim; fakat tükürdü bu sefer nefsim kabardı. Nefsimden yana keseceğimden dolayı, nefsim işin içine karışmasın diye affettim.” demiş. Binaenaleyh bu hilm çok büyük bir sıfattır. Dersi de çok geniş ve uzundur.

Binaenaleyh cahilin cehlini reddedecek bir hilme sahip olmanın kolay bir şey olmadığı artık ortadadır. Ateşli bir insanın arkasını okşayıp “Sen halîm ol efendi, biraz sabırlı ol. Sen efendisiz, beysin. Yeter artık.” desen de artık

bir kere kızmış. Ağzından çıkanı kulakları duymaz. Gözleri de kızarmıştır. Söyler de söyler, yapacağını yapmaya çalışır. Bu câhilâne bir harekettir. Bunu halîm yapamazsın. Halîm olabilmek için halîm, hilm sahiplerinin arasına girmek lazımdır. Demiri kızdırmak için ateşe nasıl sokmak lazımsa halim selim bir adam olabilmek için de halim selim adamların arasında yaşamak şarttır.

İkincisi;

Ve husnü'l-huluki ye'îşu bi-hî fi'n-nâsi.

“Güzel bir ahlâkın olacak.” Bu güzel ahlâkıyla insanların arasında yaşayacaksın. Onlara numune olacaksın, onların iyiliklerine delâlet edeceksin. Kimseyi incitmeyeceksin. Böyle bir hayat.

Ahlâk-ı hasene. Bunları 60 tane kadar sayarlar. Kötüleri 60, iyileri 60 tanedir. Bazen 70 diye sayarlar. Bunlardan kurtulmak ve bu iyi huyların sahibi olmak için çalışmaya “mücâhede, mücâdele” diyorlar. *Ve câhidû fî-sebîlillâh* işte budur. Kendini bir kere kurtar, iyi bir insan olabilecek ahlâkları kendinde toplamaya çalış, bu hususta mücâhede et; topla

tüfekte değil. Bunun başı ilim arkası da nefis ile mücâdeledir.

Mesela, bugün toplar, en kuvvetli atomlar, tayyareler, neler var. Bunların yakıcılık sahası mahduttur, düştüğü yeri yakar.

“Bunlar şu kadar adam öldürüyormuş.” Ne kadar adam öldürür?.. İlmin, kalemin sahası yoktur; şark ile garp arasına gider. O ehli kemâlin ellerinden çıkan yazılar her tarafa gider; iyilikleri, ahlâk-ı haseneleri yayar, her şeyleri yapar. Senin böyle ahlâk-ı hasenelere sahip olabilmen için çalışmak lazımdır. Yalnız paraları toplamak için çalışmak kâfi değildir, bir de insanın kendi ahlâkını, çoluk çocuğunun, cemiyetin ahlâkını düzeltebilecek bir ilme sahip olmanın çaresini bulması lazımdır.

Hilm, bir; ahlâk-ı hasene, iki. Üçüncüsü de;

Ve vera'un. “Sende öyle bir Allah korkusu, öyle bir verâ olacak ki...” O Allah korkusu, *Yahcüzühû an-me'âsıllah.* “Seni Allahu Teâlâ'ya isyandan men ede...”

Nerede olursan ol içinde seni Allahu Teâlâ'ya isyandan, günah işlemekten men eden bir kuvvet varsa ona *verâ* diyorlar. O verâ

yoksa on para etmezsin. Bilgin ne kadar çok olursa olsun, şeytan kadar bilemezsin ya. Hünerlerinin hiç kıymeti yoktur. İş Allahu Teâlâ'dan korkabilecek bir korkunun içerde yerleşmiş bulunmasıdır ki buna verâ derler. Takvâ günahlardan, verâ şubuhâtta kaçınmaktır. Şüpheli bir şey mi, ehl-i verâ ondan uzak olur, onun yanına hiç sokulmaz.

Onun için bu üç huyun yoksa senin ind-i ilâhi'de hiçbir kıymetin yoktur. Mesela, insan emin bir adam diye tanınmıştır, ona para verirler, o da onu suistimâl eder. Senedi yok, pulu yok. Ne bileceksin nereye ne yaptığını, ne verdiğini? Babasının malı gibi istediği şekilde tasarruf ediyor. Babasının malı gibi tasarruf etmekten korkmaya takvâ derler. Bunu hiç almamaya da verâ derler. Verâ sahibi böyle şeylerin yanına hiç sokulmaz; “Ben kendime hâkim değilim ki emanete sahip olayım.” der.

Bu verâ çok büyük bir derstir.

Ve vera'un yahcüzühû an-meâsillah.
“Verâ Allahu Teâlâ'ya isyan, kusur ve kabahatten seni uzak kılacak, içinden bir polis gibi seni men edecek efendi!..” İçinden bir polis bir jandarma geliyor, “Yapmayacaksın bunu!

Sonra ind-i ilâhi'de mesul olursun! Allah seni yakar!” diyor ve o korkuyla onu yapmıyor. Bu içeride yok ise senin Allahu Teâlâ'nın yanında hiç kıymetin yoktur.

Çok namaz kılıyormuş, çok oruç tutuyormuş, çok da sadaka veriyormuş. Ne yaparsa yapsın! Şu üç şey insanda yoksa on para etmez. Birisi hilm, birisi güzel ahlâk, birisi de kendisini günahlardan men edici bir verâ. Takvâyı da yukarıda söylemiştik.

Allah cümlemizi affetsin de halim selim sahibi, güzel ahlâk sahibi ve bir de verâ'ya sahip olan insanlardan eylesin, inşallah.

Yine buyuruyor;

ثَلَاثٌ مِنْ كُنُوزِ الْبِرِّ إِخْفَاءُ الصَّدَقَةِ وَكِتْمَانُ الْمُصِيبَةِ
وَكِتْمَانُ الشُّكْوَى يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى
إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي فَصَبْرٌ وَلَمْ يَشْكُنِي إِلَى عَوَّادِهِ أَبَدَلْتُهُ لَحْمًا
خَيْرًا مِنْ لَحْمِهِ وَدَمًا خَيْرًا مِنْ دَمِهِ
وَإِنْ أَرْسَلْتُهُ أَرْسَلْتُهُ وَلَا تَنْبَ عَلَيْهِ وَإِنْ تَوَقَّيْتُهُ تَوَقَّيْتُهُ إِلَى
رَحْمَتِي

*Selâsün min-künûzi'l-birri ihfâû's-sade-
gati ve kitmânü'l-musîbeti ve kitmânü's-
şekvâ yegûlüllâhü Teâlâ izâ ibteleytü abdî fe-
sabera ve lem yeşkûnî ilâ uvvâdihî ebdeltühû
lahmen hayren min-lahmihî ve demen hayran
min-demihî ve-in erseltühû erseltühû ve lâ*

zenbe aleyhi ve in teveffeytühû teveffeytühû
ilâ rahmetî.¹⁴

Selâsün. “Üç şey vardır ki...” Yukarda da söyledi. *Min-künûzi’l-birri.* “İyilik hazineleri, ihsan hazineleridir.” Birisi, *ihfâü’s-sadekati.* “Sadaka verirken, gerek zekâtında, gerek başka sadakalarında gizlemek.”

Bayram günü tayyareye para topladık, orada açıktan... Orada saklama yok. Çok vereceksin, hem de göstereceksin, “ben bu kadar veriyorum, bakın, görün” diyeceksin.

Niçin?

Öteki gören de senden aşağı kalmamak için, o da utanacak, o da senden daha üstün vermeye çalışacak. Bu niyetle, bu da versin, daha çok versin diye gösterirsin... “Ben bin veriyorum o benden daha zengindir iki bin verir. Daha zengindir beş bin verir.” Buna gösteriş derler ama burada bu gösteriş makbuldür. Bundan maada olan yerlerde saklılık efdaldır.

¹⁴ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, I, 220, r. 195; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, LII, 316, r. 6230; *Münâvî*, *Feyzü’l-kadîr*, III, 294, r. 3439; Ali el-Muttakî, *Kenzu’l-ummâl*, XV, 812, r. 43227; Gümüşhânevî, *Râmûz*, 261, r. 3.

Burada umumi menfaatler var. Bu umumi menfaatlerin yanında derler ki; “Güneşin altında kar nasıl eriyorsa o hususî menfaatler de öyle erir. Menfaat-i âmmeye hizmet için de böyle gösteriş yapılır.” Bu da aynı zamanda sevaptır. Birincisi bu. İkincisi;

Kitmânü’l-musîbeti. “Musibetini saklamak.”

Çeşitli musibetler vardır, bunların hangisini saklayacaksınız?

Hangisi olursa olsun kimseye dert yanmayacaksınız. Kimseye bir şeyden dolayı dert yanmayacaksınız. [Üçüncüsü;]

Kitmânü’ş-şekvâ. “Şikâyeti saklamak.”

Birisine musibet adını, birisine de şekvâ adını verdi. İnsan halinden şikâyet etmemelidir; fakirliğinden, zaruretinden, evinin darlığından, maişetinin darlığından, işinin bozukluğundan... Çeşitli şikayetler var, bunların hiçbirisini yapmamalıdır.

Yaparsa?

Yekûlüllâhü Teâlâ. “Hz. Allah *celle ve alâ* diyor ki...” *İzâ ibteleytü abdî.* “Ben bir kulumu ibtilâ ile ibtilâlandırımdım.” Bir imtihan ibtilâsı, bir bela verdim. *Fe-sabera.* “Sabretti.”

İmtihanı kazandı. *Ve lem yeşkünî ilâ uvvâdihî.*

“Ziyaretçilerine hiçbir şikâyette bulunmadı.”

Ziyaretçiler hastalık dolayısıyla geliyor;

“Kaç gündür görünmüyorsunuz? Efendim bir rahatsızlığınız mı var?” diye soruyor.

“Hayır” diyor, şikayet etmiyor. “Başım ağrıyor, dişim ağrıyor, karnım ağrıyor, şu oluyor bu oluyor...” Böyle şikayet yok.

Ve lem yeşkünî ilâ uvvâdihî. “Uvvâ; ziyaretçilerine karşı bir şikayette bulunmuyor.” Bu bir. Bulunmadığından dolayı, *Ebdeltühû lahmen hayren min-lahmihî ve demen hayran min-demihî.* Derken hastalık devresi geçiyor, [hasta] şifâ buluyor. Şifa bulduğu vakitte *ebdeltühû lahmen hayren min-lahmihî.* “[Hasta kişi] biraz eridi, etleri kayboldu, zayıfladı, kanı azaldı.” Fakat ne diyor;

Ebdeltühû lahmen hayren min-lahmihî.

“Ben ona o giden etinden daha güzelini veririm, şifâ olur, derdinden kurtulur.” *Ve demen hayran min-demihî.* “Ona giden kanından daha iyi kanlar veririm.”

Kanı da gitti, zavallı kansız kaldı ama ona o iyi olunca kanından daha iyi kanlar veririm.

O pis kanlar gitmiştir, yeni kanlar, temiz kanlar vücuda gelir.

Fe-in erseltühû. “Ayağa kalktı.” *Erseltühû ve lâ zenbe aleyhi.* “Hastalıktan yataktan, anadan doğduğu gibi hiç günahsız kalktı.” *Ve lâ zenbe aleyhi.* “Hiç günahı yok...” *Ve in teveffeytühû.* “Eceli geldiyse ahirete gidiyorsa...” *Teveffeytühû ilâ rahmetî.* “O zaman da sıkıntısız benim rahmetime gelir.”

Fakat insan hem zayıf hem acûz. Gelene derdini anlatmadan yapamaz, biraz da ilaveli yapar, çeşitli şeyler söyler. Allah bizleri bunlardan kurtarsın.

Yukarda geldi, üç şey vardır ki onlarla emrolunuruz; sadaka veriniz, sadaka malınızı eksiltmez. Binaenaleyh tasadduk ediniz, korkmayınız. Bir de affedici olunuz. O affetmek sizin yükselmenize vesile olur, sizi ufaltmaz. Sizin izzetinizi arttırır. Binaenaleyh affediniz ki Allah sizin izzetinizi artırsın. Üçüncüsü de kimseden dert yanıp da menfaat beklemeyin, istek isteme kapısını açmayın.

وَلَا فَتَحَ رَجُلٌ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ
فَقْرٍ

*Lâ feteha racülün alâ nefsihî bâbe mes'eletin illâ fetehallâhü aleyhi bâbe fakrin.*¹⁵

Lâ feteha racülün alâ nefsihî bâbe mes'eletin. “İsteme kapısını açmayınız. Açarsanız, isterseniz Allahu Teâlâ size de fakirlik kapılarını açar.” *İllâ fetehallâhü aleyhi bâbe fakrin.* “Fakirlik kapılarını açar çaresiz kalırsınız.” Binaenaleyh *şekvâ* nasıl fenay ise saklamak ne kadar iyiye darlıklara tahammül etmek de o kadar iyidir. Başkalarına yük olmak kadar acı şey yoktur.

“Canım, benim bu kadar ailem, çocuğum çocuğum var. Şunun bunun da hali vakti iyidir, bir parça da yardım etmesin mi bana?”

Bunlara göz dikmek ve onlardan da menfaat beklemek kadar çirkin bir şey yoktur. Allah esirgeye, insan bu gibi huylara alıştı mı kime yük olacağını şaşırır. Ona gider, “şu derdim var,” buna gider “bu derdim var” der. Bunlar çok acı, fena şeylerdir.

¹⁵ Bezzâr, *Müsned*, III, 243, r. 1032-3; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, II, 159, r. 849; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, II, 374, r. 2270.

Ne güzel, Cenâb-ı Peygamber Efendimiz söyledi ki bunları saklamak, kitmân, insanın saadeti icabıdır. Bunları açığa vurmak da insanlar için iyi bir şey değildir.

Yine buyuruyorlar ki;

ثَلَاثٌ لَيْسَ لِأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ فِيهِنَّ رُخْصَةٌ
بِرُّ الْوَالِدَيْنِ مُسْلِمًا كَانَ أَوْ كَافِرًا وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِمُسْلِمٍ كَانَ
أَوْ كَافِرًا وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى مُسْلِمٍ كَانَ أَوْ كَافِرًا

*Selâsün leyse li-ehadin mine'n-nâsi fî-hinne ruhsatün birru'l-vâlideyni müslimen kâne ev kâfiren ve'l-vefâu bi'l-ahdi li-müslimin kâne ev kâfiren ve edâu'l-emâneti ilâ müslimin kâne ev kâfiren.*¹⁶

Selâsün leyse li-ehadin mine'n-nâsi fî-hinne ruhsatün. “Üç şey vardır ki bu üç şeyde kimseye ruhsat yoktur.” Birisi *birru'l-vâlideyni*. “Anneye babaya ikram, izzet, iyilik.” *Müslimen kâne ev kâfiren*. “Annen isterse müslüman olsun, isterse gavur.” Analık hakkı

¹⁶ Beyhakî, *Şu'abu'l-îmân*, VI, 203, r. 4054; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, IV, 54, r. 868; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, XVI, 28, r. 43791; Gümüşhânevî, *Râmûz*, 261, r. 4.

için onlara çocukluk, evlatlık vazifesini yapacaksınız, bunda müstesna yoktur.

“Canım, benim anam gavur, ben ona neden iyilik yapacaktım?”

Seni o doğurdu. O doğurma hakkı için ona elinden gelen insanlık vazifesini yapacaksınız. Hatta öyle derler; “Kiliseye götürmezsin ama o kiliseye gittiye ve gelemiyorsa arkana alıp getirmek de vazifendir.”

Birru’l-vâlideyni müslimen kâne ev kâfirin. “İster müslüman olsun, ister kâfir olsun, ona iyilik etmek evladın başlıca vazifelerinden birisidir.”

Öyle ya bütün babalar bir olmuyor. Allah kusurlarımızı affetsin. Hakikaten bazen öyle dertler dinliyoruz ki insan “nasıl babaymış” diyerek ona şaşıyor.

Geçen gün bir kadıncağz bize uğramıştı. Kocasıyla arası açılmış. Dört çocukla boşanmışlar. Çocukların babasının himayesine girmesi lazım gelirken babası katiyen iltifat etmiyormuş. Kadın çok şikayetçiydi.

Bununla beraber biz şimdi onu babalıktan atalım mı? Ne yapalım?

Çalışacağız, çabalayacağız, yine onun babalık hakkını yapmaya çalışacağız.

Üç şeyden birincisi, ana-babaya ihsan. İkincisi;

Ve'l-vefâü bi'l-ahdi. “Ahdine vefâ edeceksin.” Bak ne diyor... *Li-müslimin kâne ev kâfiren.* “O söz verdiğin adam isterse müslüman olsun isterse gavur olsun...”

Sen ona ne söz verdin?

Burada bir iş yapıyoruz, yapacağımız işte ona bir söz verdik. Verdiğimiz sözü tutmamız lazımdır.

Üçüncüsü;

Ve edâü'l-emâneti. “Emaneti sahibine vermek.” Sana bir şey emanet verildi. O emaneti zamanı vakti gelince sahibi isyetince ona vermek.

Ve edâü'l-emâneti ilâ müslimin kâne ev kâfiren. “O emanet isterse müslümanın olsun isterse gavurun olsun, emaneti sahibine geri vermek...” Bu üç şey de insanlar için saadet oluyormuş.

Bu üç şeyde insanlara ruhsat yoktur. “Söz verdim ama o gavur, ne yapayım ben o gavuru,

neyime lazım o gavura verdiğim sözü tutacağım!” [diyemezsin.] Öyle şey yok... Gavura da olsa verdiğin sözü tutmak mecburiyetindesin.

Yine buyuruluyor;

ثَلَاثٌ وَثَلَاثٌ وَثَلَاثٌ فَثَلَاثٌ لَا يَمِينُ فِيهِنَّ وَثَلَاثٌ مَلْعُونٌ
فِيهِنَّ وَثَلَاثٌ أَشْكُ فِيهِنَّ فَأَمَّا الثَّلَاثُ الَّتِي لَا يَمِينُ فِيهِنَّ فَلَا
يَمِينُ لِلْوَالِدِ مَعَ وَالِدِهِ وَلَا لِلْمَرْأَةِ مَعَ زَوْجِهَا وَلَا لِلْمَمْلُوكِ مَعَ
سَيِّدِهِ وَأَمَّا الْمَلْعُونُ فِيهِنَّ فَمَلْعُونٌ مَنِ لَعَنَ وَالِدِيهِ وَمَلْعُونٌ
مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ وَمَلْعُونٌ مَنْ غَيَّرَ تَحُومَ الْأَرْضِ وَأَمَّا
الَّتِي أَشْكُ فِيهِنَّ فَعَزَيْرٌ لَا أُدْرِي أَكَانَ نَبِيًّا أَمْ لَا وَلَا أُدْرِي
أَلَعِنَ تَبَعَ أَمْ لَا وَلَا أُدْرِي الْحُدُودُ كَفَّارَةٌ لِأَهْلِهَا أَمْ لَا

*Selâsün ve selâsün fe-selâsün lâ yemine
fîhinne ve selâsün mel'ûnün fîhinne ve
selâsün eşükke fîhinne fe-emme's-selâsü el-
letî lâ yemine fîhinne felâ yemine li'l-veledi
mea-vâlidihî ve lâ li'l-mer'eti mea-zevcihâ ve
lâ li'l-memlûki mea-seyyidihî ve emme'l-
mel'ûnü fîhinne fe-mel'ûnün men leane vâli-
deyhi ve mel'ûnün men zebeha li-ğayrillâhi ve
mel'ûnün men ğayra tühûme'l-ardi ve emmel-
letî eşükke fîhinne fe-Uzeyrün lâ edrî ekâne*

*nebiyyen em lâ ve lâ edrî elü'üne em lâ ve lâ edrî el-hudûdü keffâratün li-ehlihâ em lâ.*¹⁷

h. Üç Şeyde Yemin Yoktur

Selâsün ve selâsün ve selâsün. “Üç şey vardır.” *Fe-selâsün lâ yemîne fî-hinne.* “Üç şeyde yemin yoktur.” *Ve selâsün mel'ûnün fî-hinne.* “Bu da o şeylerde melundur.” *Ve selâsün eşükkü fî-hinne.* “Üç şey vardır ben onlarda şüphe ederim.”

Fe-emme's-selâsü elletî lâ yemîne fî-hinne. “Şu üç şey ki yeminin ona yapılması caiz değildir.” [Onlara] yemin edemez.

Nedir o?

Fe-lâ yemîne li'l-veledi me'a vâlidihî. “Çocuk validesine karşı yemin edemez.” *Ve lâ li'l-mer'eti me'a-zevcihâ.* “Kadın da kocasına karşı yemin edemez.” *Ve lâ li'l-memlûki me'a-seyyidihî.* “Bu böyledir diyerek köleler efendilerine karşı yemin edemezler.”

¹⁷ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, XI, 3-5, r. 984; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, XV, 822, r. 43264; Gümüshânevî, *Râmûz*, 261, r. 5.

Ve emme'l-mel'ûnü. “Üç tanesi de melundur.”

Bunlar kimdir?

Fe-mel'ûnün men le'ane vâlideyhi. “Ana babasına lanet eden insana lanet olunmuştur.” Anasına babasına, “Allah sizi kahretsin, şöyle olasınız, böyle olasınız. Beni iyi yetiştirmediniz, bakmadınız, etmediniz.” [diyor,] bazı sebeplerle onlara karşı kötü söz söylüyor. Bu kişi lanet olunan insanların arasındadır. Kendilerine lanet olunması caizdir.

Ve mel'ûnün men zebeha li-ğayrillâhi. Kesilen hayvanlar ancak Allah içindir. “Allah'tan gayrısı için hayvanları kesenler melundur.”

Buraya dikkat edilmesi lazımdır. Büyük şehirlerde bazı merasimlerde büyük bir kimse için şerefi için onun önünde, huzurunda hayvanlar keserler. Bu hayvan kâbeye de kesilse câiz değildir. Ne kâbe için kesilir ne Peygamber için kesilir ne başka bir büyük için kesilir. Kesilen hayvan sırf Allah rızası için kesilir. Ve bu [başkası için] kesilen hayvanlar da yenmez, câiz değildir. Besmelesiz kesilmiş hayvan gibi-

dir. Çünkü Allah'tan gayrısı için kesilmiştir. Allah'tan gayrısı için kesilen hayvanları yemek de caiz değildir.

Ve mel'ûnün. Bir üçüncü lânet. *Men ğayra tühûme'l-ardi.* Burası çok dikkate şâyandır. *Tühûme'l-ardi.* “Yerin hudutları...” Gerek evde gerek arsada gerekse tarlada senin yerin burası, benim yerim burası diye hendekler ve yahut alâmetler dikilmiştir. Açıkgöz tarlayı sürerken topraktan bir pulluk kapar. Küçük, faydası olacak bir toprak, şu kadarcık bir şeydir, kazıyıp bu tarafa atıverir. Yahut orada bir ağaç varsa ağacı keser, kaldırır, “benim yerim buradandır” diyerek bir iki karış yere tenezzül eder.

“İşte bu bir iki karış yere tenezzül ederek komşunun hakkına tecavüz eden...”
Mel'ûnün. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*in lisanıyla kendilerine lanet olunmuş insanlardır ki köylülerimizde bu hal çok görülmektedir.

“Vay, sen benim yerime geçtin.” O der;
“Sen benim yerime geçtin.”

Geçtin, geçmedin diye kavgalar, kıyametler kopar. Bunların hepsi lânete müstehak felaketlerdir, Allah esirgeye. Birisi de;

Ve emmelletî eşükkü fî-hinne. “Üç şeyde de Peygamber *sallallahu aleyhi vessellem* evvelce şek etti.” Birisi; *Fe-Uzeyrün lâ edrî ekâne nebiyyen em lâ.* “Üzeyir *aleyhisselam* Peygamber miydi değil miydi, bunda şüphem var.” dedi. *Ve lâ edrî elü'ıne em lâ.* “Bir de Tubbâ isminde Yemen hükümdarlarından bir adam vardı. Bu hükümdara da lanet olundu mu olunmadı mı bunda da şüphem var.” dedi. Birisi de dedi ki; *Ve lâ edrî el-hudûdü keffâratün li-ehlihâ em lâ.* “Keffâretler ehillerine yapılan insanlara keffâret oluyor mu olmuyor mu, buna da şüphem var.” dedi.

Diğer bir hadîs-i şerîfte bu şekleri kaldırarak, “Üzeyir Peygamberdir, Tubbâ'a lânet olunmuştur, keffâreler, yapılan keffârelerde artık bir daha cezayı mültelzim değildir.” dedi.

Mesela, içki içmiş dövülmüş, hırsızlık yapmış eli kesilmiş, zina yapmış recm olunmuş. Yahut buna mukâbil cezalar görmüş. Bu gör-

dükleri cezalar günahlarına keffâret olur, âhirette bir daha görmezler. Onun içindir ki zamân-ı saadette bazı hatalara düşen insanlar Resûlullah'a gelip itiraf etmişler ki,

“Bizim cezamız neyse ver yâ Resûlallah da, bu ceza âhirete kalmasın.” [demişlerdir.] Cezanın âhirete kalmaması için kusurunu kimse görmediği halde;

“Fakat Allah gördü, ben bu kabahati yaptım.” diyor. “Bu kabahati yaptığımı Allah biliyor, yarın âhirette bunun cezası ağır olur. Binaenaleyh dünyadaki cezamı çekeyim.” diyerek Resûlullah'a gidiyor;

“Yâ Resûlallah! Ben böyle bir kabahat yaptım, cezam neyse tatbik edin.” [diyor.] Çünkü o dünyada tatbik edildi mi âhiretteki cezası gidiyor, iki ceza olmuyor.

ثَلَاثٌ يُصَفِّينَ لَكَ وَدَّ أَخِيكَ تُسَلِّمُ عَلَيْهِ إِذَا لَقَيْتَهُ وَتُوسِعُ لَهُ
فِي الْمَجْلِسِ تَدْعُوا بِأَحَبِّ أَسْمَائِهِ إِلَيْهِ

Selâsün yüsaffîne le-ke vüdde ehîke tüsellimü aleyhi izâ lekaytehû ve tüvessi'u le-

*hû fi'l-meclisi ted'û bi-ehabbi esmâihî ileyhi.*¹⁸

Selâsün yüsaffîne leke vüdde ehîke. “Üç şey var ki senin kardeşinin dostluğunu güzel yapar.” Saf yapar, temiz yapar, iyi olur. Birisi, *tüsellimü aleyhi izâ lekaytehû.* “Karşılaştığın vakitte, *selamün aleyke, es-selamü aleyküm* demek.” İkincisi, *Ve tüvessi'u lehû fi'l-meclisi.* “Bir yerde otururken kardeşimiz geldiği vakitte şöyle azıcık sıkışıp ‘gel gel sen de buraya otur’ diye ona bir yer gösterivermek.” Üçüncüsü de, “Onu çağırırken en sevdiği adı neyse [onunla çağırarak.]”

Efendilikten mi hoşlanıyor, bey-paşalıktan mı hoşlanıyor; nasıl bir isimse... Ahmet Bey, Hasan Bey, Ali Bey, beyefendi kardeşim... Bu gibi şeylerle [hitap edilmelidir.] Nahış, çirkin sözlerle, adlarla onları çağırmayın. O çirkin adları, lakapları söylemek, insanların arasında soğukluğa vesile olur. Güzel adlarla

¹⁸ Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 485, r. 5815; Beyhakî, *el-Âdâb*, I, 77, r. 191; *De'avât*, IX, 104; *Şu'abu'l-îmân*, XI, 196-7, r. 8397-8; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, IV, 16, r. 3496; VIII, 192, r. 8369.

çağırarak ve bir yerde oturulduğu vakitte ona yer gösterivermek, bunlar da dostluğu arttırır ve sağlamlaştırır.

ثَلَاثٌ فِيهِنَّ الْبَرَكََةُ الْبَيْعُ إِلَى أَجَلٍ وَالْمُقَارَضَةُ وَإِخْلَاطُ الْبُرِّ
بِالشَّعِيرِ لِلْبَيْتِ لَا لِلْبَيْعِ

*Selâsün fî-hinne el-beraketü'l-bey'u ilâ ecelin ve'l-mükâradatü ve ihlâtu'l-bürri bi's-şe'îri li'l-beyti lâ li'l-bey'i.*¹⁹

i. Üç Şeyde De Bereket Vardır

Selâsün fî-hinne el-beraketü. “Üç şey var, bu üç şeyde de bereket vardır.” Birisi, *el-bey'u ilâ ecelin*. “Veresiye vermek.” İkincisi, *ve ihlâtu'l-bürri bi's-şe'îri li'l-beyti*. “Arpay ile buğdayı karıştırıp da yemek.” Yalnız buğday ekmeği değil de arpayla karışırsa hem daha şifalı olur hem de bereketli olur buyurulmuş.

Dün bizim delil geldi de... İbrahim Hakkı hazretleri buğday ekmeğini çok metheder. “Buğday ekmeğini yiyen insanda hastalık olmaz.” der. “Kanaatkar, buğday ekmeğini yiyor, midesini çeşitli şeylerle doldurmuyor. O

¹⁹ İbn Mâce, "Ticârât", 63, r. 2289.

adam hasta olmaz.” der İbrahim Hakkı hazretleri. Bu delil de humma, sıtma hastalığına tutulmuş. Çok rahatsız olmuş, çeşitli ilaçlar [kullanılıyor ama hastalığı] geçmiyor. O arada bir de dizanteri denilen amel hastalığına tutulmuş, bitmiş. Tesadüf bir yabancı gelmiş.

“Niye yatıyor bu.” diye sormuş.

“Hasta işte!”

“Ne hastalığı?”

“İşte ameli var.” demiş ki;

“Buğday ekmeğiniz yok mu sizin?”

“Var”

Zeytininiz?”

“Var”

“Bir de keçi boynuzunuz var mı?”

“Var.”

“Getirin” demiş.

“Kalk be, ye şunları bakalım!”

“Kalktım, onları yedim.” diyor.

Bir uyuyakalmışım, sabah namazları okunurken uyanmışım. Anama diyorum ki;

“Ah, akşam olmuş kaçırdım ben anne!”

“Oğlum, akşam değil sabah oldu!” dedi bana, şaşırdım. diyor.

“Fakat ondan sonra öyle bir kabza tutuldum ki tekrar bir ilaç alıp da rahatlamaya mecbur oldum. O ekmek bana ilaçların yapmadığı faydayı temin etti.” diyor. Zavallı, kendisi şimdi burada...

Onun için buğday ekmeğini arpayla karıştırmak da, o da bir bereketmiş.

Li'l-beyti. “Ama bu evinde kendin için olur.” *Lâ li'l-bey'i.* “Satmak için yaparsan o hile olur.”

“Bu karışıktır.” diye söylersen başka. Söylemeden onu satmak hilekarlık olur.

Lillâhi'l-Fâtiha.

Mehmed Zahid KOTKU

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak](#)

[ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü